

УДК 658.012:339.37

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-24>**Кміть В. М.**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6845-8139>

Коблюк А. С.

магістрант,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Kmit Vira, Kobliuk Alina
Ivan Franko National University of Lviv

ФОРМИ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено питання впливу форм корпоративного контролю на фінансову ефективність вітчизняних підприємств. Зроблено спробу провести комплексний економіко-правовий аналіз інституту корпоративного контролю. Використовуючи економіко-правовий підхід, що базується на розробках фахівців у галузі економіки права, ми розглянули фактори, що впливають на реальний ступінь корпоративного контролю, при цьому особливу увагу приділили специфічним інструментам корпоративного контролю, характерним для вітчизняних підприємств. Фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на систему корпоративного управління, складаються з елементів, що перебувають у постійному зв'язку та взаємодії. Розглянуто корпоративний контроль з огляду на традиційні функції менеджменту. Досліджено корпоративний контроль як особливо важливу систему, націлену на виконання соціально значущих функцій, які сприяють стабільності суспільства.

Ключові слова: корпоративний контроль, корпоративне управління, внутрішній контроль, внутрішній аудит, підприємство, акціонерне товариство, інвентаризація.

FORMS OF CORPORATE CONTROL AND THEIR IMPACT ON THE FINANCIAL EFFICIENCY OF DOMESTIC ENTERPRISES

The article has been reported that the supply of forms of corporate control over the financial efficiency of enterprises has been introduced. The authors will try to conduct a comprehensive economic and legal analysis of the Institute for Corporate Control. Victorious economics and legal decisions, based on the distribution of facts in the economics of law, looking at the factors that infuse into the real steps of corporate control, with a special respect in the statistics, given the specific characteristic of corporate control. Because the system is a set of elements, between which there are certain connections that reflect the connections between the elements and affect their behavior and the system as a whole. Therefore, the system of corporate governance should be considered as a set of interacting elements of internal mechanisms of corporate control and external factors influencing it, within which the domestic enterprise operates. Corporate control system at the enterprise promotes the exchange of information and a certain collegiality in decision-making, which avoids excessive concentration of management, which can increase the risk of abuse or fraud; identifies conflicts of interest concerning managers or other officials of the enterprise, and informs the highest management bodies; develops recommendations that will help management to ensure effective control over the activities of the enterprise as a whole or in terms of specific problem areas. Market control mechanisms have a great influence on the corporate governance of a joint stock company. These mechanisms can be divided into two groups. The first group is market mechanisms that affect economic processes in a joint stock company and related to the dynamics of prices, investment and innovation processes. The second group is market control mechanisms that relate to securities turnover and affect the involvement of both majority and minority shareholders in the investment process. That is, the development of the stock market, and, consequently, the use of market mechanisms, leads to the concentration of capital of the company and its success. Thus, it can be noted that the stock market is one of the factors that ensures effective investment activities and effective corporate governance.

Keywords: corporate control, corporate governance, internal control, internal audit, enterprise, joint-stock company, inventory.

JEL classification: L50, L51, L53

Постановка проблеми. Проблематика корпоративного контролю розробляється фахівцями в галузі управління, економістами, юристами насамперед у рамках досліджень таких феноменів, як корпоративне управління, корпоративні суперечки, захист прав учасників корпоративних конфліктів, угоди злиття та поглинання. При цьому означена тема зі зрозумілих причин розкривається насамперед стосовно відкритого акціонерного товариства (ВАТ), оскільки найбільш відкритим для теоретичного осмислення сегментом ринку корпоративного контролю є ринок акцій. Якщо законо-

давство про акціонерні товариства має «сліди» загального права, то правове підприємство багато в чому перебуває у напрямі континентальної системи права, до якої загалом належить українська правова система. При цьому екстраполювання окремих конструкцій та інститутів, що належать до акціонерної форми ведення бізнесу, не завжди є правильним щодо товариства з обмеженою відповідальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки система є сукупністю елементів, між якими існують певні зв'язки, що відображають з'єднання між

елементами і впливають на їхню поведінку і на всю систему загалом, то систему корпоративного управління пропонуємо розглядати як сукупність взаємодіючих елементів внутрішніх механізмів функціонування корпоративного контролю та зовнішніх факторів, що впливають на нього, у рамках яких функціонує вітчизняне підприємство.

У науковій літературі розглянуто різноманітні механізми корпоративного контролю. Такі вчені, як В.М. Гончаров [2], К.В. Ковальська [3], О.В. Осипенко [12], велику увагу приділяють зарубіжній практиці корпоративного управління, механізми функціонування якого досліджено такими зарубіжними науковцями, як Колін Мейер та Марек Хессель [1; 11].

Попри вагомий внесок згаданих учених у розвиток корпоративного управління, роль контролю у цій системі, на жаль, ще не достатньо досліджена для складання цілісного уявлення його корисності.

Мета статті полягає в аналізі основних елементів системи корпоративного контролю в Україні, яка включає як зовнішні аспекти корпоративного контролю та розглядає відносини між вітчизняним підприємством і державою, так і внутрішні аспекти контролю на підприємстві. Корпоративний контроль притаманний кожній корпоративній організації, однак, незважаючи на таке велике його поширення, законодавець не дав повноцінного визначення цієї категорії, що лише загострює дискусії між дослідниками. В рамках роботи автори мають на меті з'ясувати сутність корпоративного контролю, визначити теоретичну та практичну цінність для розуміння механізмів здійснення корпоративного контролю на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі розглянуто різноманітні механізми корпоративного контролю. Зокрема, Марек Хессель та Колін Мейер описують механізми корпоративного контролю, які успішно функціонують у країнах із розвинутою ринковою економікою [1, с. 32].

Корпоративний контроль – це можливість ухвалення важливих рішень для суспільства; різновид корпоративних відносин, у яких визначальний вплив прийняття оперативних і стратегічних рішень справляє окремих учасник або група акціонерів.

Можна виділити три такі основні позиції з питання розуміння корпоративного контролю через його суб'єкт (особу, яка здійснює корпоративний контроль) та підстави виникнення (обставини, за наявності яких суб'єкт може здійснювати корпоративний контроль):

– акціонери/учасники корпорації на підставі участі у корпорації (незалежно від кількості акцій/розміру частки);

– акціонери/учасники корпорації, окремі органи юридичної особи, кредитори, інші особи (наприклад, кінцеві бенефіціари) на підставі участі (членства) в корпорації, наявності договору, певних фактичних обставин (наприклад, кінцеві бенефіціари);

– особи, здатні визначати волевиявлення корпорації відповідно до своєї волі та своїх інтересів (наприклад, учасники корпорації, які мають переважну кількість голосів, або інші особи, які фактично контролюють корпорацію) на підставі різних юридичних та фактичних обставин [12, с. 99].

Як один із механізмів корпоративного контролю використовується інститут реорганізації у формі при-

єднання або злиття. Особливість цього механізму кореспондує з нормами цивільного законодавства та полягає в тому, щоби провести реорганізацію було неможливо без згоди всіх учасників корпоративних відносин. Система корпоративного контролю на підприємстві виконує такі завдання:

– сприяє обміну інформацією та певній колегіальності під час прийняття рішень, що дає змогу уникнути зайвої концентрації керівництва, здатної підвищити ризик зловживань чи шахрайства;

– виявляє конфлікти інтересів, що стосуються керівників чи інших посадових осіб підприємства, та інформує про це найвищі органи управління;

– розробляє рекомендації, які допоможуть керівництву забезпечити ефективний контроль над діяльністю підприємства загалом чи в розрізі конкретних проблемних напрямів (наприклад, контролю над рухом коштів).

Виділяються такі механізми контролю:

– система внутрішнього контролю (СВК);

– система управління ризиками (СУР);

– комплаєнс;

– внутрішній аудит;

– громадський контроль.

Прикладом побудови взаємодії названих елементів може бути таке:

– в рамках СВК: покладання на бухгалтерську службу підприємства функцій внутрішнього контролю за забезпеченням усіма бізнес-одинацями, що здійснюють бухгалтерський та податковий облік, достовірності фінансової та податкової звітності; виконання підрозділом технічного аудиту функції проведення аудиту за технічним станом об'єктів у всіх підрозділах-балансоутримувачах; здійснення працівниками підприємства контрольних процедур під час виконання своїх повноважень;

– у рамках СУР: виконання відповідальним підрозділом функцій із моніторингу рівня фінансових ризиків та надання оперативної доповіді керівництву (службі менеджменту) підприємства задля формування обґрунтованих висновків та прийняття управлінських рішень;

– у межах комплаєнсу: отримання спеціалізованим підрозділом або уповноваженим працівником підприємства відомостей про конфлікти інтересів та їх урегулювання;

– у межах громадського контролю: звернення працівників підприємства чи інших громадян на сайти, до громадської приймальні тощо з пропозиціями, скаргами, іншими зверненнями щодо підвищення якості фінансово-господарської системи підприємства.

Ефективна система внутрішнього контролю посідає одне з провідних місць у системі управління підприємством. Важливе місце серед методичних прийомів фактичного контролю на підприємстві посідає інвентаризація, тобто перевірка об'єктів контролю органолептичним способом у натурі та документальне підтвердження наявності й стану майна, оцінювання активів та зобов'язань підприємства, розрахунків із дебіторами та кредиторами підприємства. Інвентаризація майна і зобов'язань компанії є не тільки однією з необхідних процедур системи внутрішнього контролю, але й обов'язковим елементом облікової політики підприємства. В процесі такого контролю ретельній перевірці піддаються всі інвентаризаційні документи, правильність прийнятих рішень щодо пересортування

товарно-матеріальних цінностей, недостач та надлишків. На початок інвентаризації всі товарно-матеріальні цінності мають бути посортовані за найменуваннями, сортами, розмірами тощо. До них, як правило, прикріплюють ярлики з відомостями, що характеризують майно. Якщо цінності перебувають у різних місцях, то всі, крім тих, що перевіряються, замикають і опечатують. Одночасно перевіряються вимірювальні прилади, ваги, наявність запасних ключів від місць зберігання цінностей тощо. Фактична наявність цінностей та майна перевіряється шляхом перерахунку, зважування, перемірювання в натурі з огляду на встановлені відповідні одиниці виміру. Недоліком в організації та проведенні інвентаризації є те, що окремі питання у процесі перерахунку грошових коштів, матеріальних цінностей та перевірки розрахунків довіряють матеріально-відповідальним особам.

Створення на підприємстві підрозділу внутрішнього аудиту, як правило, сприяє забезпеченню стабільного та ефективного функціонування підприємства, оскільки перед ним стоять завдання активного проникнення у функції управління та організаційну діяльність підприємства, де від нього очікують не тільки своєчасної і точної інформації про стан фінансово-господарської діяльності, але й пропозиції щодо подальшого розвитку підприємства. Підрозділ внутрішнього аудиту як суб'єкт корпоративного контролю реалізує функцію внутрішнього аудиту за такими основними напрямками:

- оцінювання ефективності системи внутрішнього контролю;
- оцінювання ефективності системи управління ризиками;
- оцінювання корпоративного управління [3, с. 67].

Отже, наявність підрозділу внутрішнього аудиту на підприємстві є сигналом для потенційних інвесторів та кредиторів про якісне корпоративне управління та свідчить про ефективне функціонування підприємства в умовах конкурентного середовища. Окрім того, наявність такої служби дає змогу підприємству вийти на міжнародні ринки капіталу.

В основі ефективного корпоративного контролю лежать принципи, що визначають його характер. Провідні держави світу, оцінивши їхню важливість, розробили міжнародні та національні стандарти щодо корпоративного контролю. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) спільно зі Світовим банком та Міжнародним валютним фондом запропонувала комплекс міжнародних стандартів корпоративного контролю, що діють із травня 1999 року та стосуються прав акціонерів, ролі зацікавлених осіб в управлінні суспільством, розкриття та прозорості інформації, обов'язків наглядової ради та однаково справедливого ставлення до акціонерів [6, с. 12].

У березні 2000 року у Стокгольмі радою директорів Європейської асоціації торговців цінними паперами були прийняті принципи та рекомендації щодо корпоративного управління. Власні принципи корпоративного управління також були розроблені Асоціацією співдружності з питань корпоративного управління (Принципи корпоративного управління, що стосуються ради директорів); Каліфорнійською відкритою пенсійною системою (Основні принципи корпоративного управління США, Великобританії, Франції, Німеччини

та Японії); Європейською групою акціонерів «Євроакціонери» (Основні принципи корпоративного управління Євроакціонерів – 2000) [7, с. 6–8].

Механізми ринкового контролю мають великий вплив на корпоративне управління підприємством. Ці механізми можна поділити на такі дві групи:

– ринкові механізми, що впливають економічними процесами, що стосуються динаміки цін, інвестиційних та інноваційних процесів, розподілу та реалізації громадського продукту, отже, впливають на господарську діяльність та економічну ефективність акціонерного товариства;

– механізми контролю ринку, які стосуються обігу цінних паперів і впливають на залучення як мажоритарних, так і міноритарних акціонерів до інвестиційного процесу, тобто розвитку фондового ринку і, відповідно, застосування ринкових механізмів ведуть до концентрації капіталу акціонерного товариства та його успішності; отже, фондовий ринок є одним із факторів, що забезпечує ефективну інвестиційну діяльність та ефективне корпоративне управління.

Розглядаючи закордонний досвід, маємо відзначити, що за останні кілька років велика увага приділяється впливу нормативно-правової форми на корпоративну власність та контроль. Занепокоєння щодо концентрації контролю, зокрема, в руках таких банків, як «JP Morgan», привели до негативної реакції на введення регулювання, що обмежує участь банків у корпоративній діяльності. Таким чином, розпорошення власності стало результатом запровадження регуляторних перешкод для концентрації власності, викликаних популістським політичним планом. Аргумент про надмірне регулювання можна розглядати як різницю між США та іншими країнами, а також перешкоду для вільного вибору корпоративної структури в США. Однак за останні кілька років була представлена абсолютно протилежна точка зору. Американським корпораціям заважало регулювання вибирати відповідні структури, «недерегулювання» і, зокрема, слабкий захист інвесторів, які підривають фінансування фірм у більшості країн світу. Концентрація власності та комплексні засоби контролю є відповіддю на неналежний захист інвесторів. Зіткнувшись із ризиком експлуатації корисливими менеджерами, інвестори вимагають потужних механізмів для здійснення контролю, і вони роблять це шляхом володіння великими пакетами акцій у компаніях та використання права голосу, яке непропорційне сумі, яку вони інвестують у фірми.

Громадське регулювання та контроль за корпоративним управлінням в Україні забезпечує громадська організація «Союз акціонерів України», до обов'язків якої входять захист прав акціонерів та інвесторів, формування довіри до акціонерної форми власності, підвищення професіоналізму в управлінні акціонерним капіталом та ефективності акціонерного капіталу [9].

Практика показує, що захист прав міноритарних акціонерів через їх недостатню соціальну активність є досить складним. Також проблематичним є захист прав міноритарних акціонерів, що працюють в акціонерному товаристві. Для вирішення цього питання доцільно долучити до механізмів громадського регулювання діяльність профспілкової організації, яка представляє інтереси своїх членів, захищаючи їхні трудові та соціально-економічні права та інтереси.

Оскільки профспілка у своїй діяльності незалежна від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, роботодавців, інших громадських організацій та політичних партій [10], то інструментом цього механізму може бути представництво профспілкових лідерів або членів профспілкових організацій у наглядовій раді акціонерного товариства.

Беручи до уваги вищенаведене, організаційно-економічні чинники функціонування корпоративного управління впливають на організаційні та економічні процеси діяльності акціонерного товариства та процес його регулювання. Отже, в табл. 1 представлено організаційно-економічну систему корпоративного управління акціонерним товариством.

За організаційно-економічного підходу до корпоративного контролю цю систему можна розглядати як сукупність організаційних та економічних елементів, що контролюють корпоративні відносини в межах внутрішнього середовища акціонерного товариства, а також взаємодію між наглядовою радою, правлінням, акціонерами та іншими зацікавленими особами для реалізації їх інтересів задля забезпечення ефективної діяльності акціонерного товариства.

Економічна система акціонерного товариства охоплює різні напрями його діяльності, зокрема стратегічне, тактичне та оперативне планування, облік та звітність, ціноутворення, систему оплати праці, ресурсне забезпечення виробництва, розподіл фінансових ресурсів, фінансовий контроль, інвестиційну політику, дивідендну політику.

Організаційна система включає різні елементи функціонування корпоративного управління щодо регулювання взаємовідносин між органами управління, прийняття управлінських рішень, участі акціонерів в управлінні акціонерним товариством, відповідальності за ефективність управління, оформлення та передачі прав власності на акції. Механізмами корпоративного управління є підсистеми, з яких здійснюється корпоративне управління. Організаційно-економічну складову частину корпоративного управління встановлює Закон України «Про акціонерні товариства» [5]. Зовнішні елементи системи корпоративного управління контролюються державними та громадськими органами. Державне регулювання діяльності підприємств на цьому етапі розвитку економіки України забезпечують такі контролюючі органи:

– Антимонопольний комітет, основними завданнями якого є захист конкуренції та здійснення державного контролю за дотриманням законодавства [4];

– Державна Комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка регулює та контролює діяльність акціонерних товариств і корпоративного управління;

– Державна аудиторська служба України щодо діяльності підприємств державного сектору економіки, а також тих підприємств, які отримували у періоді, який перевіряється, кошти з бюджетів усіх рівнів;

– Державна податкова та митна служби України, які контролюють податкову складову частину економічної діяльності підприємства.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про те, що для корпоративного контролю вітчизняних підприємств на першому місці стоїть управлінська діяльність, яка відображає відносини між правлінням, службою менеджменту, акціонерами та зацікавленими особами. Таким чином, забезпечення балансу інтересів та захисту прав акціонерів відіграє значну роль в ефективному корпоративному управлінні загалом та в корпоративному контролі зокрема, що потребує більш глибокого дослідження. Основними напрямками вдосконалення системи контролю на підприємстві та підвищення її ролі є такі.

1) Створення на підприємстві умов та передумов для ефективного управління системою внутрішнього аудиту за рахунок підтримки контрольних механізмів у стані, адекватному мінливим зовнішнім та внутрішнім умовам господарювання, у тому числі шляхом координації центрів відповідальності та підрозділів підприємства у питаннях формування та вдосконалення ними системи внутрішнього контролю.

2) Підвищення координації діяльності підрозділу внутрішнього аудиту разом з іншими підрозділами організації. Це реалізується таким чином:

– шляхом участі підрозділу внутрішнього аудиту у розробленні та погодженні проєктів нормативних документів, що регламентують функціонування системи внутрішнього аудиту (наприклад, положень про структурні підрозділи, що містять повноваження та відповідальність під час здійснення контрольних процедур);

– шляхом участі в комісіях, робочих групах та комітетах на різних рівнях управління компанії з питань, що належать до формування та вдосконалення системи внутрішнього контролю;

– шляхом методичної підтримки центрів відповідальності та структурних підрозділів підприємства з питань застосування єдиного підходу до формування та зміни системи внутрішнього контролю, а також інших питань, що належать до сфери функціонування та вдосконалення системи внутрішнього контролю.

3) Реалізація єдиного підходу до роботи всіх відповідальних підрозділів у процесі внутрішнього аудиту. Такий підхід повинен містити обов'язковий для виконання всіма відповідальними посадовими особами підприємства порядок впровадження та застосування контрольних процедур і заходів.

Таблиця 1

Організаційно-економічна система корпоративного управління акціонерним товариством

Організаційна система	Економічна система
Взаємовідносини між органами управління	Стратегічне, тактичне та операційне планування
Прийняття управлінських рішень	Контроль за виконанням планів
Участь акціонерів в управлінні підприємством	Облік діяльності підприємства та звітність перед державою
Відповідальність за ефективність управління	Ціноутворення
Інформаційна та комунікаційна системи	Управління персоналом
Захист прав акціонерів	Ресурсне забезпечення та розподіл ресурсів

Джерело: складено авторами на основі [1]

4) Проведення регулярного оцінювання фактичного стану та ефективності системи внутрішнього контролю усього підприємства загалом. Для реалізації цього напрямку потрібне виконання таких функцій:

– аудит ефективності функціонування системи внутрішнього контролю в окремих бізнес-процесах та структурних підрозділах підприємства шляхом оцінювання рівня адекватності системи наявним зовнішнім та внутрішнім умовам діяльності і наявним ризикам, а також оцінювання повноти виконання відповідальними особами на всіх рівнях управління встановлених контрольних процедур;

– розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності та надійності системи внутрішнього контролю на підставі наявних та виявлених у діяльності структурних підрозділів і бізнес-процесах компанії істотних ризиків;

– контроль достовірності та якості системи внутрішнього контролю.

Таким чином, за належної організації корпоративний контроль є складним процесом, що вимагає великих витрат праці досвідченого персоналу, але водночас це найбільш дієвий інструмент виявлення можливостей підвищення ефективності діяльності підприємства, оскільки формується суб'єктом самостійно, всередині суб'єкта і дає змогу отримати інформацію, необхідну для досягнення цілей та вирішення завдань, що стоять перед суб'єктом, найефективнішим способом. Якщо ефективність функціонування корпоративного контролю перебуває на низькому рівні, то це дає підстави піднімати питання про необхідність підвищення рівня підготовки фахівців, відповідальних за здійснення внутрішнього контролю, про впровадження підрозділу внутрішнього аудиту або підвищення кваліфікації співробітників такої служби, адже від діяльності системи корпоративного контролю на підприємстві залежать економічна безпека та фінансовий стан підприємства.

Список використаних джерел:

1. Корпоративне управління: власники, директори та наймані працівники акціонерного товариства / за ред. М. Хеселя. Москва : Джон Вайлі Енд Санз, 1996. 240 с.
2. Гончаров В.М., Зось-Кіор М.В., Ільїн В.Ю. Корпоративне управління : навчальний посібник. Луганськ : Еталон-2, 2011. 645 с.
3. Ковальська К.В. Стратегія внутрішнього корпоративного управління на підприємствах України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01. Київ, 2005. 18 с.
4. Про антимонопольний комітет : Закон України від 20 листопада 2003 року № 1294-IV. URL: http://www.search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T365900.html (дата звернення: 16.12.2021).
5. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI. *Урядовий кур'єр*. 2008. № 2002. С. 5–12.
6. Корпоративне управління / О.Є. Кузьмін, Л.І. Чернобай, А.О. Босак, О.С. Скибінський, М.В. Колісник, З.П. Гаталяк, О.В. Мукан. Львів : видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 172 с.
7. Міжнародні та національні стандарти корпоративного управління : збірник кодексів та принципів. Київ : Міжнародна фінансова корпорація ; проєкт «Корпоративний розвиток в Україні», 2002. 247 с.
8. Про затвердження Принципів корпоративного управління : Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11 грудня 2003 року № 571. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (дата звернення: 16.12.2021).
9. Концепція діяльності громадської організації «Спілка акціонерів України». *Установчі документи (САУ)*. Київ, 2001. 3 с.
10. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (дата звернення: 16.12.2021).
11. Майер К. Майбутнє корпорації та економіка цілі. *European Corporate Governance Institute – Finance Working Paper*. 2021. № 710/2020. Forthcoming in *Journal of Management Studies*. URL: <https://ssrn.com/abstract=3731539>
12. Осипенко О.В. Корпоративний контроль: експертні проблеми ефективного управління дочірніми компаніями. Кн. 1 : Встановлення корпоративного контролю. Київ, 2013. 119 с.

References:

1. Marek, H. (1996) *Korporativnoe upravlenie: vladel'cy, direktora i naemnye rabotniki akcionernogo obshhestva* [Corporate management: the owners, directors and employees of the joint stock company]. Moscow: Dzhon Uajli Jend Sanz.
2. Honcharov, V.M., Zos'-Kior, M.V. and Il'in, V.Yu. (2011) *Korporativnoe upravlinnia* [Corporate management]. Luhans'k: Etalon-2.
3. Koval's'ka, K.V. (2005) «The strategy of internal corporate management at enterprises of Ukraine», *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy*. Kyiv.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2003) «Law «On the Anti-monopoly Committee of Ukraine». Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/en/3659-12> (accessed 16 December 2021).
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2008) «Law «On Joint Stock Companies». *Uriadovyy kur'ier*, vol. 2002, pp. 5–12.
6. Kuz'min, O.Ye. Chernobaj, L.I. Bosak, A.O. Skybins'kyj, O.S. Kolisnyk, M.V. Hataliak, Z.P. and Mukan O.V. (2009) *Korporativnoe upravlinnia* [Corporate management]. L'viv: vydavnytstvo Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politekhnika».
7. Mizhnarodna finansova korporatsiia (2002) *Mizhnarodni ta natsional'ni standarty korporativnoho upravlinnia: zbirnyk kodeksiv ta pryntsyviv*. Proekt «Korporativnyj rozvytok v Ukraini» [International and national standards of corporate governance codes and principles of collection. Project «Corporate management in Ukraine»]. Kyiv: Mizhnarodna finansova korporatsiia.
8. National Securities and Stock Market commission (2003) «Decision «On approval of the Corporate Governance Principles». Available at: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1007.2417.0> (accessed 16 December 2021).
9. Union of Ukraine shareholders (2001) *The concept of the Public Organization «Union of Ukraine shareholders»*. SAU. Kyiv.
10. Verkhovna Rada of Ukraine (2003) *Law «On Trade Unions, Their Rights and Guarantees of Activity»*. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/en/1045-14> (accessed 16 December 2021).
11. Maiier, Kolin (2021) «Maibutnie korporatsii ta ekonomika tsili». *European Corporate Governance Institute – Finance Working Paper*; no. 710/2020. Forthcoming in *Journal of Management Studies*, 2021, dostupnyi za adresoiu SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3731539>
12. Osypenko, O.V. (2013) *Korporativnyi kontrol: Ekspertni problemy efektyvnoho upravlinnia dochirimy kompaniiamy*. Knyzhka persha: Vstanovlennia korporativnoho kontroliu. Kyiv, 119 p.